

27.2.2009

Digitaalisen kirjaston ohjausjärjestelmä Verkkopalveluryhmän kokous

Aika: Perjantai 27.2.2009 klo 9.10 – 11.00

Paikka: Helsingin yliopisto, Aleksandria, huone 431

Läsnä: Markku Löytönen, pj. (poistui kokouksesta klo 10.55)
Totti Mäkelä, Tieteen tietotekniikan keskus CSC
Birgitta Auren, Vaasan kaupunginkirjasto
Elisa Orrman, Kansallisarkisto
Sirkku Blinnikka, Päijät-Hämeen koulutus konserni
Teo Kirkinen, HY
Juha Hakala, Kansalliskirjasto (poistui klo 9.45)
Kristiina Hormia-Poutanen, Kansalliskirjasto
Annu Jauhiainen, Kansalliskirjasto

Asiantuntijat:

Esa-Pekka Keskitalo, Kansalliskirjasto (saapui kokoukseen klo 10.20)
Ari Rouvari, Kansalliskirjasto
Markku Laitinen, Kansalliskirjasto

Liisa Ekeboom, Kansalliskirjasto, sihteeri

Poissa: Ari Muhonen, TKK
Kari Liukkunen, OY
Nina Hyvönen, Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia
Erkki Lounasvuori, Helsingin kaupunginkirjasto

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 9.10.

2. Asialistan hyväksyminen

Hyväksyttiin kokouksen asialista.

3. Tiedotusasioita

- Annu Jauhiainen kertoi Lindan ja MARCin konversioiden onnistuneen, kirjastojen näkökulmasta tiedotus ei kuitenkaan ollut toteutunut toivotusti ja konversioiden suunnittelussa oli ollut puutteita. Kirjastoille on tehty konversioon liittyen palautekysely. Suunnitteilla on toimenpideohjelma, jossa käydään läpi, miten

27.2.2009

vastaavissa tilanteissa olisi tulevaisuudessa toimittava. Todettiin, että vaikka konversio ei edennytkään aivan toiveiden mukaisesti, työn lopputulokseen on syytä olla tyytyväinen ja tehty konversiotyö voi avata tulevaisuudessa uusia kehittymisen mahdollisuuksia.

- Kirjastojärjestelmäkonsortion valmistelu on loppusuoralla ja yhteisymmärrys syntymässä. Ehdotus menee loppuvuodesta rehtorien allekirjoitettavaksi.
- Linnea2-konsortiolle valitun kaukopalvelusovelluksen sopimuksesta neuvotellaan ja avainkohtia selvitetään. Annu Jauhiainen kertoi, että mukaan ovat tulossa lähes kaikki konsortion jäsenet. Käyttöönotto alkaa toivon mukaan kevään 2009 aikana ja sovellus saataisiin loppuvuodesta käyttöön. Sopimuksen ulkopuolelle jäämisen syynä näyttäisi olevan lähinnä vähäinen kaukolainauksen määrä.

4. Vaikuttavuuden arviointiryhmän raportti

Markku Laitinen Vaikuttavuuden arviointiryhmästä raportoi ryhmän toiminnasta ja kertoo meneillään olevista ajankohtaisista asioista sekä suunnitelmista alkaneelle vuodelle.

Esitys: Keskustellaan vaikuttavuuden arviointiryhmän toiminnasta ja ohjeistetaan toimintaa vuonna 2009.

Päätös: Markku Laitinen esitteli ryhmän toimintaa.

Markku Laitinen Vaikuttavuuden arviointiryhmästä kertoi ryhmän kokoontuneen neljä kertaa vuoden 2008 aikana. Ryhmän tavoitteena on kehittää kirjastoille, kehysorganisaatioille ja rahoittajille soveltuvia vertailukelpoisia mittareita ja arviointitapoja. 19.5.2009 on tiedossa kirjastojen tuotteistamista koskeva seminaari. Vaikuttavuuden arviointiryhmä on osallistunut yleisten kirjastojen arviointikoulutukseen, ryhmän saama vastaanotto on ollut kaiken kaikkiaan myönteinen. Kristiina Hormia-Poutanen kertoi työssä tarvittavia syötteitä saadun KITT -ohjausryhmän ja kansallisten kyselyjen kautta. Myös paikallisten ja kansallisten palvelujen mittarien kehittelystä on puhuttu. Todettiin, että kirjastojen tulisi tulla nähdyiksi investointeina osaamiseen ja kansallisen kilpailukyvyn kasvattamiseen.

5. Nelli- ja Linnea-projektipäällikkökokousten yhdistäminen ja laajentaminen KVP -asiantuntijakokouksiksi

Kansalliskirjasto on järjestänyt ns. Nelli-projektipäällikkökokouksia MetaLibiä käyttävien kirjastojen edustajille kaikilta kolmelta sektorilta (yo-, amk- ja yleiset kirjastot) sekä Linnea-projektipäällikkökokouksia Linnea2-konsortion jäsenille (yo- ja muutamia erikoiskirjastoja). Nämä ovat asiantuntijakokouksia, joissa hyödynnetään kirjastojen henkilökunnasta koostuvaa asiantuntijaverkostoa toiminnan suunnittelussa ja tiedonvälityksessä. Palvelujen ja toimintojen integroitua nyt entistä enemmän on tarpeen katsoa työympäristöä ja

27.2.2009

ohjelmistoja yhtenä kokonaisuutena irrallisten sovelluskohtaisten jakojen asemasta. Siksi on päätetty kokeilla asiantuntijakokousten laajentamista koko kirjastoverkkopalveluiden toiminta-alueelle.

Ajatus on pitää kokoontumisia sektoreittain kuten tähänkin saakka, mutta selvitetään mahdollisuuksia järjestää yhteiskokouksia korkeakoulukirjastoille (yo- ja amk-sektorit). Kaikkien sektoreiden yhteiset kokoukset olisivat liian massiivisia, joissa keskustelu vaikeutuu. Toinen ongelma on tarpeeksi suurten videoneuvottelutilojen puute. Tapaamisia tullaan välittämään myös video- ja verkkokokousneuvotteluina (Adobe ConnectPro).

Vuosi 2009 on koevuosi, jolloin mallin toimivuutta seurataan. On mahdollista, että yksi vuosittainen tapaaminen järjestettäisiin pelkästään tapaamisena on-site ilman videoneuvotteluja.

Esitys: Kommentoidaan Kansalliskirjaston suunnitelmia asiantuntijakokousten kehittämisestä.

Päätös: Päätettiin lähteä kehittämään kokouskäytäntöä.

Annu Jauhiainen kertoi, että kokousten yhdistämiseen on ollut paineita palvelujen ja toimintojen yhdistyessä. Tilalle on ehdotettu asiantuntijakokouksia, joissa asioita voitaisiin käsitellä laajemmin. Myös sektorirajojen häivyttämisestä on toivottu. Todettiin, että kokouksien kokonaisuutta olisi mietittävä uudelleen ja mukautettava nykytilanteeseen yhteistyötä lisäten. Digitalisoitumisen myötä olisi myös syytä rakentaa laajempaa näkemystä siitä, mihin ollaan menossa. Ehdotettiin, että kokouksiin voitaisiin kutsua tietyn ryhmän sisältä kulloinkin sopiva kokoonpano. Ari Rouvari kertoi, että kokouksia on harkittu järjestettäväksi osana muita tapahtumia ja että kokouksia voitaisiin tulevaisuudessa järjestää enemmän yhteisöllisenä verkkona kuin Kansalliskirjaston vetäminä. Päätettiin lähteä kehittämään kokouskäytäntöä ehdotettuun suuntaan.

6. Infrastruktuurikartoitus- ja tiekarttahankeen loppuraportti

Tammikuussa 2008 käynnistyneen infrastruktuurikartoitus- ja tiekarttahankeen johtoryhmä luovutti loppuraporttinsa opetusministeriölle 16.12.2008. Hankkeen tarkoituksena oli kartoittaa Suomen kansallisen tason tutkimusinfrastruktuurit ja osallistuminen kansainvälisiin tutkimusinfrastruktuureihin sekä laatia tiekartta uusista tarpeista. Kartoitus toteutettiin avoimen Internet-kyselyn kautta. Kyselyyn tuli vastauksia kaikkiaan 297.

Johtoryhmä valitsi merkittäviksi kansallisen tason infrastruktuureiksi 24 hanketta ja tähän joukkoon nousi myös Kansallinen elektroninen kirjasto FinELib. Myös Kansalliskirjaston kokoelmat, Museovirasto ja Arkistolaitos luokiteltiin kansallisen tason infrastruktuureiksi.

Kansalliselle tiekartalle johtoryhmä hyväksyi 20 esitystä, näiden joukossa esitys muistiorganisaatioiden järjestelmäarkkitehtuurihankkeesta. Muistiorganisaatioiden järjestelmäarkkitehtuurihankkeen tavoitteena on rakentaa tehokas ja kilpailukykyinen tieto- ja viestintäinfrastruktuuri Suomen kirjastoverkolle ja muille Suomen muistiorganisaatioille.

27.2.2009

Johtoryhmä antoi 25 suositusta koskien muun muassa aineistojen saatavuutta, tutkimusinfrastruktuurien huomiointia osana strategiatyötä sekä pitkän aikavälin suunnitelmien tekemistä infrastruktuurien käytölle, kehittämiselle ja rahoittamiselle. Ensimmäisessä suosituksessa todetaan: ”Kansallisten rekistereiden käytettävyyttä ja aineistojen saatavuutta tulee parantaa ja käyttäjän kustannuksia alentaa, tarvittaessa ao. lainsäädäntöä muuttamalla. Suomessa kerätyt arvokkaat aineistot tulee saattaa laajempaan kansainväliseen käyttöön lisäämällä aineistojen digitointia, ja yhdenmukaistamalla aineistojen keruu vastaamaan kansainvälisiä standardeja”.

Johtoryhmä totesi raportissaan, että tutkimusinfrastruktuuripolitiikan tulisi olla kiinteä osa tutkimus- ja innovaatiopolitiikkaa. Rahoituksen osalta johtoryhmä katsoi, että keskitetty rahoitusjärjestelmä on tarpeellinen Suomessa, niin olemassa olevien kansallisten tutkimusinfrastruktuurien uusimiseksi kuin uusien kansallisen tason hankkeiden rahoittamiseksi.

Loppuraporttiin voi tutustua tarkemmin tutkimuksen infrastruktuurin kartoitus -projektin sivuilla osoitteessa <http://www.tsv.fi/tik/>

Esitys: Kristiina Hormia-Poutanen kertoo infrastruktuurikartoitus- ja tiekarttahankkeesta.

Päätös: Kristiina Hormia-Poutanen esitteli hanketta.

Hanke luovutti loppuraporttinsa 11.2.2009. Muistiorganisaatiot ovat vahvasti mukana olemassa olevien infrastruktuurien listalla, näiden joukossa kansallinen elektroninen kirjasto FinELib, jonka käyttäjäkunta on listalle valituista laajin. Tulevien infrastruktuurien listalle nousi muun muassa muistiorganisaatioiden järjestelmäarkkitehtuurihanke, listalla olevat hankkeet tulevat saamaan uutta rahoitusta. Raportin julkistamistilaisuudessa korostettiin infrastruktuurien integroinnin merkitystä. Tulevaisuudessa infrastruktuurien joukkoon tullaan lisäämään simulointi- ja pilotointiympäristöjä ja verkostoitumisen mahdollistavia infrastruktuureja.

7. Kansallinen Digitaalinen Kirjasto -hankkeen eteneminen

Opetusministeriön koordinoiman Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeen tavoitteena on kirjastojen, arkistojen ja museoiden keskeisten kansallisten tietovarantojen saatavuuden ja käytettävyyden edistäminen tietoverkoissa sekä sähköisten kulttuuriperintöaineistojen pitkäaikaissäilytysratkaisujen kehittäminen. Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeen painopistealueet ovat

1. yhteisen hakupalvelun kehittäminen kirjastojen, arkistojen ja museoiden keskeisille sähköisille tietovarannoille
2. kirjastojen, arkistojen ja museoiden keskeisten, priorisoitujen aineistojen digitointi ja liittäminen osaksi yhteistä hakupalvelua

27.2.2009

3. sähköisten kulttuuriperintöaineistojen pitkäaikaissäilytysratkaisujen tuottaminen
4. kulttuuri- ja kulttuuriperintöaineistojen digitointia ja sähköistä saatavuutta sekä sähköisten kulttuuriperintöaineistojen pitkäaikaissäilytystä koskevan osaamisen lisääminen.

Hankkeelle on asetettu seurantaryhmä ja ohjausryhmä, jonka alla toimivat saatavuus- ja pitkäaikaissäilytys-jaostot sekä tekninen asiantuntijaryhmä. Niissä on mukana kaikkiaan 35 organisaatiota: ministeriöitä, kulttuuriperinnön säilyttämisestä vastaavia kansallisia instituutioita, tieteellisiä ja yleisiä kirjastoja, arkistoja, museoita sekä muiden keskeisten intressiryhmien edustajia.

Saatavuusjaoston asiakasliittymähankkeessa tavoitteena on rakentaa yksinkertainen, helppo ja nopea yhden luukun palvelu Suomen kaikkien muistiorganisaatioiden digitaalisiin palveluihin. Työ on käynnistynyt varsin hyvin. Syksyllä 2008 on haettu yhteistä tahtotilaa, tutustuttu saatavilla oleviin sovelluksiin ja laadittu vaatimusmäärittelyjä. Tarjouskilpailu on määrä käynnistää pian ja tuloksia odotetaan jo vuoden 2009 aikana.

Pitkäaikaissäilytysjaoston tehtävänä on ohjata sähköisten kulttuuriperintöaineistojen pitkäaikaissäilyttämisen kehittämishanketta. Hanke keskittyy ensisijaisesti tuottamaan pitkäaikaissäilytyksen kansalliset toteuttamisratkaisut, jotka koskevat opetusministeriön hallinnonalalla toimivien, henkisen ja aineellisen kulttuuriperinnön säilyttämisestä vastaavien organisaatioiden sähköisiä kulttuuriperintöaineistoja. Hankekaudella on tarkoitus saada aikaan varsin valmiit suunnitelmat kansallisesta pitkäaikaissäilytyksen toteutuksesta, mutta järjestelmän varsinainen toteuttaminen ei vielä kuulu KDK-hankkeen piiriin.

Jaoston työn alkuvaiheessa on luonnollisesti ollut haasteena monenlaisten organisaatioiden välisen yhteisen kielen ja yhteisymmärryksen saavuttaminen. Tässä on edetty varsin hyvin.

Jaosto on tähän mennessä valmistellut varsin pitkälle PAS-järjestelmän toiminnallisen vaatimusmäärittelyn; valmistelussa on käytetty hyväksi CSC:tä. Vaatimusmäärittelyn odotetaan olevan valmis vuoden 2009 aikana. Seuraavassa vaiheessa syvennetään määrittelyjä erilaisissa teknisissä ja standardikysymyksissä, valmistellaan laajaa käsittelyä vaativien periaatelinjausten tekemistä sekä tutkitaan eri sektoreilla pitkäaikaissäilytystoteutuksen sisällöntuottajille asettamia vaatimuksia. Valmisteilla on myös kansainvälisen yhteyksien lisäämistä koskeva ohjelma. PAS-järjestelmän taloudelliset ja hallinnolliset aspektit odottavat vielä käsittelyä.

Esitys: Kristiina Hormia-Poutanen ja Ari Rouvari esittelevät KDK:n asiakasliittymähanketta ja Juha Hakala pitkäaikaissäilytysjaoston työtä. Ryhmä keskustele alustusten pohjalta.

Päätös: Ari Rouvari ja Esa-Pekka Keskitalo esittelivät KDK-hanketta.

Ari Rouvari esitteli asiakasliittymän toiminnallista vaatimusmäärittelyä, jota on työstetty eri sektorien edustajista koostuvassa pienryhmässä. Vaatimusmäärittely on nyt

27.2.2009

kommenttikierroksella ja kommentit saadaan maaliskuun alussa. KDK:n arkkitehtuuri on kolmitasoinen sisältäen nykyiset järjestelmät, näiden päälle rakennettavan käyttöliittymän

sekä pitkäaikaissäilytyksen. Eri tasoja voidaan kehittää eri järjestyksessä. Taustajärjestelmien tieto indeksoidaan ja käyttäjä tekee haun indeksiin. Hankkeen tekninen vaatimusmäärittely tulee vielä laajenemaan. Tavoitteena ovat helpot ja monipuoliset haut, haku on tekstihakua eli muun muassa kuvamuotojen haku puuttuu toistaiseksi. Haasteita saattavat tuottaa integroitavat palvelut ja laaja kohderyhmä. Käyttöjärjestelmään tulee myös ulkoisia palveluja, kuten metadatan rikastusta ja järjestelmään on turvattava pääsy Googlesta. Valmiina järjestelmää ei saada vaan sitä joudutaan kehittämään. KDK –hankkeessa tehtyä työtä ja suunnitelmia kehuttiin.

Esa-Pekka Keskitalo kertoi pitkäaikaissäilytyksestä. Tavoitteena ei ole toistaiseksi pystyttää toimivaa järjestelmää vaan saada valmius sellaisen käyttöönnotolle. Tutkimusdataa ei toimeksiannossa ole vielä huomioitu, opetusministeriö aikoo asettaa työryhmän selvittämään asian tätä puolta. Markku Löytönen totesi kansainvälisten rahoittajien edellyttävän tutkimusdatan julkista saatavuutta. Esa-Pekka keskitalo kertoi, että pitkäaikaissäilytyksen suhteen pyritään saavuttamaan yhteinen näkemys ja sopimaan toimintatavoista, organisaatioiden lähtökohdat ovat monenlaisia eikä valmiita toimintamalleja ole. Vaatimusmäärittelyjä on tehty ja valmistelu etenee, tänä vuonna tavoitteena on kansainvälinen verkostoituminen ja tutustuminen pitkäaikaissäilyttämisen malleihin. Pitkäaikaissäilytyksen tarpeesta muistiorganisaatioissa toteutetaan kysely.

8. Rake-hanke: keskitetyt palvelut

Kristiina Hormia-Poutanen ja Jarmo Saarti esittelivät korkeakoulukirjastojen rakenteellisen kehittämisen hanketta verkkopalveluryhmälle keväällä 2008 (ks. muistio 12.5.2008, <http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/digiohjaus/verkko.html>)

Syksyn 2008 aikana työryhmä on kokoontunut useita kertoja. Tämän lisäksi on pidetty kaksi laajempaa keskustelutilaisuutta, joihin kutsuttiin AMKIT-konsortion johtoryhmä ja yliopistokirjastojen neuvoston työvaliokunta. Opetusministeriön ohjausryhmä kokoontui syksyllä 2008 kerran sekä vuoden alussa 2009.

Kirjastoilta on kerätty kysymyksiä yliopistolain muutokseen liittyen ja näitä juridisia kysymyksiä käsitelty sekä keskustelutilaisuudessa (ks. edellä) että erillisessä kokouksessa, jossa paikalla oli myös mm. opetusministeriön edustaja.

Syksyllä 2008 toteutettiin RAKE-hankkeeseen liittyen kaksi kyselyä, syyskuussa kysely ”Korkeakoulukirjastojen määrä, rakenne, rahoitus ja hallinto” ja marraskuussa Varastokirjastokysely.

Työryhmän tulee jättää väliraportti 31.1.2009 mennessä, väliraporttia tarkastellaan hankkeen ohjausryhmän kokouksessa 13.1.2009. Raportti pyritään lähettämään kommentoitavaksi

27.2.2009

helmikuun lopulla ja raportin viimeinen versio saamaan valmiiksi toukokuun loppuun mennessä. Hankkeen lopullinen raportti on jätettävä 30.6.2009 mennessä.

Esitys: Kristiina Hormia-Poutanen esittelee hankkeen etenemistä, erityisesti keskitettyjen palvelujen osalta. Keskustellaan hankkeesta.

Päätös: Edettiin esityksen mukaan.

Kristiina Hormia-Poutanen kertoi Rake-hankkeesta ja sen etenemisestä. Hankkeen työryhmä jättää maaliskuun puolivälissä ohjausryhmälle raporttinsa, joka lähtee tämän jälkeen kuulemiskierrokselle. Hankkeen aikana on selvitetty muun muassa tyytyväisyyttä keskitettyihin palveluihin, tärkeitä kysymyksiä ovat olleet myös digitalisoituminen, jota tullaan vahvasti tukemaan Suomessa ja ulkomailla, korkeakouluverkon tiivistyminen ja suuremmat yksiköt, ikäluokkien pieneneminen sekä rahoituksen muutokset. Hankkeen työryhmän suositukset koskevat muun muassa suurempiin kirjastokokonaisuuksiin siirtymistä, vahvan johtajuuden ja sektorien yhteistyön edistämistä, lainsäädännön kuten tekijänoikeuksien tarkastelua tutkimuksen ja opetuksen tarpeiden kannalta, Kansalliskirjaston ja Varastokirjaston yhteistyön tiivistämistä, Kansalliskirjaston keskitettyjen palvelujen vahvistamista sekä digitaalisen kirjaston kehittämistä.

9. Laitteistoraportti / Totti Mäkelä

Kirjastokonsortioiden uusi palvelin on ollut tuotantokäytössä syksystä 2007 alkaen. CSC:n edustaja raportoi palvelimen toiminnasta v. 2008 sekä kertoo tulevaisuuden suunnitelmista palvelun osalta.

Esitys: Keskustellaan verkkopalveluryhmän roolista laitteistoasioiden seuraamisessa ja linjausten käsittelyssä.

Päätös: Edettiin esityksen mukaan.

Totti Mäkelä kertoi laitteiston tämänhetkisestä kokoonpanosta ja tulevaisuudesta. Palvelin on tällä hetkellä jaettuna kahdeksaan domainiin ja muistia on mahdollista siirtää entistä helpommin tarpeen mukaan. Nellin kuormitus on kasvanut, Lindan osalta käyttöön on otettu Aleph ja Linnea2-domain lopetetaan. Palvelinmäärä on jatkuvasti vähentynyt ja palvelupuolella on uusittu sisäistä palvelua. Doria-palvelin on poistettu käytöstä. Linnean ja Armaksen kuormitus on ollut hyvällä tasolla, Linneassa on tapahtunut syksyllä nousua. Nellissä on ollut syyskuussa kuormitusongelmia.

10. Verkkopalveluryhmän toimintasuunnitelma 2009

Esitys: Keskustellaan alkaneen vuoden toiminnasta ja hyväksytään vuoden 2009 toimintasuunnitelma.

27.2.2009

Päätös: Päädyttiin hyväksymään toimintasuunnitelma vuodelle 2009.

Keskusteltiin toimintasuunnitelmasta vuodelle 2009. Suunnitelmassa sisältää useita tehtäväkokonaisuuksia, joihin liittynyt työ on alkanut vuonna 2008 ja jatkuu vuonna 2009. Todettiin, että kysymyksen projektipäällikkökokouksista voisi lisätä toimintasuunnitelmaan..

11. Ohjelmistoryhmän lakkauttaminen

Ohjelmistoryhmän jäsen kertoo ryhmän toiminnasta vuonna 2008. Ryhmä ehdottaa, että se lakkaa toistaiseksi kokoontumasta ja pyytää verkkopalveluryhmää hyväksymään tämän ratkaisun.

Esitys: Hyväksytään ohjelmistoryhmän ehdotus kokoontumisen lopettamisesta.

Päätös: Hyväksyttiin ohjelmistoryhmän lakkauttaminen.

Esa-Pekka Keskitalo kertoi, että ohjelmistoryhmän kokousten jatkaminen ei tunnu mielekkäältä. Projekteilla on olemassa kattavat ohjausjärjestelmänsä, eikä ryhmällä näin ollen tunnu olevan tarkoitusta.

12. Seuraavien kokousten ajankohdat

Seuraava kokous sovittiin pidettäväksi tiistaina 26.5. klo 9-11. Asialistalla on muun muassa KDK:n tekninen vaatimusmäärittely.

13. Kokouksen päättäminen

Kristiina Hormia-Poutanen päätti kokouksen klo 11.